

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”

CAMERUN: ANALIZA FACTORILOR CARE CONTRIBUIE LA EȘECUL DEMOCRAȚIEI CONSOCIAȚIONALE

-REZUMAT-

Coordonator științific:
Prof. dr. Sergiu Mișcoiu

Absolvent:
Roxana Mădălina Mateș

Cluj-Napoca
2021

Cuprins

Introducere	6
I. Eșecul democrației consociaționale în Africa	21
1.1. Politica multiculturalismului	22
1.2. Consociaționalismul și supraviețuirea democrației	24
1.3. Dialectica stăpân-sclav, inculcată în perioada colonială	28
1.4. Violența ca terapie	36
1.5. Perpetuarea violenței în perioada postcolonială	40
1.6. Analiza regimurilor autoritare	45
1.7. Autoritarismul competitiv	54
1.8. Excluderea etnică, sursă a războiului civil	62
1.9. Neopatrimonialismul și centralizarea, trăsături specifice regimurilor autoritare africane contemporane	66
II. Contextul istoric al Camerunului	70
2.1. Perioada colonialismului în Camerun	70
2.2. Drumul spre independență	74
2.2.1. Plebiscitul organizat de ONU în 1961	76
2.2.2. Conferința constituțională de la Foumban	79
2.3. Imaginea falsă a federalismului sub influența lui Ahidjo	83
2.4. Referendumul din 1972 și tranziția către un stat unitar	90
2.5. Perioada liberalizării politice și lupta anglofonilor	96
2.5.1. Reforma constituțională	108
2.5.2. Strategiile regimului Biya de neutralizare a mișcărilor anglofonilor	112
2.6. Protestul din 2008 și dezvoltarea unei duble amenințări la adresa securității din Camerun	117
2.7. Concluzie	120
III. Impactul eșecului dezvoltării integrării și coeziunii naționale în Camerun	122
3.1. Dialectica stăpân – sclav și supunerea față de poziția colectivă dominantă: cauze unilaterale ale crizei anglofone	122
3.2. Absența voinței politice și a consensului pentru realizarea armonizării celor două sisteme educaționale distincte	129
3.3. Tensiunile etnice: un alt factor care afectează democrația consociațională din Camerun	135
3.4. Refuzul anglofonilor de a aparține națiunii: o altă perspectivă a crizei actuale	150
3.5. Consecințele politice ale crizei	153

3.6. Clientelism și corupție	162
3.7. Impactul crizei asupra partidelor de opoziție	173
3.8. Utilizarea legitimă a violenței de către guvern	182
3.9. O reacție pasivă a comunității internaționale în raport cu actualul conflict	189
3.10. Consecințele sociale ale crizei: accentuarea radicalizării și auto-marginalizării comunității anglofone	200
3.11. Concluzie	219
Concluzie	223
Bibliografie	231
Anexa 1: Regiunile din Camerun	253
Anexa 2: Evoluția statului	254
Anexa 3: Interviu cu Dr. Dany Tiwa, Germania	255
Anexa 4: Interviu cu Dr. Louis-Marie Kakdeu, Camerun	259
Anexa 5: Interviu cu Prof. Raymond Mbassi Ateba, Camerun	263
Anexa 6: Interviu cu Denis Samnick, doctorat, Belgia	266
Anexa 7: Interviu cu Victorine Nfor, susținător al păcii, Camerun	270
Anexa 8: Interviu cu Anselm Annoh, Expert DDR, Camerun	273

Cuvinte-cheie: eșec consociațional, dialectica stăpân-sclav, violență, regim autoritar competitiv, marginalizare, secesiune, tensiuni etnice.

Rezumat

Teza ilustrează și analizează principalii factori care contribuie la eșecul dezvoltării democrației consociaționale în Camerun. În acest sens, s-a conturat ideea fundamentală conform căreia lipsa consensului cu privire la identificarea acestor factori reprezintă un prim motiv care accentuează absența cooperării în stat. Primul factor identificat este reprezentat de tensiunile coloniale, care s-au concretizat în actuala criză anglofonă din vestul țării. În prezent, minoritatea anglofonă, simțindu-se marginalizată, se revoltă împotriva tendințelor dominante ale majorității francofone, dorind reîntoarcerea la structura federală sau chiar secesiunea. Lipsa unui dialog în acest context se datorează faptului că regimul își justifică inflexibilitatea cu scopul păstrării și protecției unității națiunii. Al doilea factor analizat în teză, care contribuie la eșecul consociaționalismului în Camerun, este cel al tensiunilor etnice. Deși regimul a încercat să neutralizeze aceste tensiuni prin includerea diverselor elite în poziții cheie, identificarea etnică s-a accentuat în țară datorită faptului că integrarea se realiza pe baza originii etnice și nu a competențelor. Mai mult decât atât, prin intermediul acestui studiu, s-au conturat consecințele politice și sociale ale crizei anglofone, creionând radicalizarea, nemulțumirile, dar și alienarea cetățenilor. În acest context particular, au fost analizate cerințele comunității anglofone, precum și elementele de corupție perpetuate de regim.

Pentru a reliefa aspectele menționate mai sus, s-au luat interviuri atât cu experți camerunezi anglofoni, cât și cu francofoni. A fost ales interviul semistrukturat întrucât acesta permite o anumită flexibilitate în direcția discuției, care a fost modelată și în funcție de poziția inițială a intervievatului. Prin prezentarea celor șase interviuri realizate, s-au ilustrat opiniile distincte ale camerunezilor față de tensiunile din societate și modul de gestionare a acestora. Aceste poziții diferite nuanțează realizarea dificilă a unui dialog și a găsirii de soluții comune și neutre.

Teza conține trei capitole, care se concentrează pe aspecte teoretice, istoria Camerunului și analiza factorilor menționați anterior. Astfel, în primul capitol, a fost dezvoltat conceptul consociaționalismului, care presupune stabilirea unei reguli consensuale comune pentru a preveni stabilirea unei poziții dominante a majorității. Democrația consociațională se referă la

partajarea puterii în mod armonios de către liderii politici ai tuturor segmentelor semnificative din societatea plurală. În cadrul acestui capitol, a fost reliefată ideea conform căreia eșecul democrației consociaționale în statele din Africa se datorează paradigmei stăpân – sclav, inculcată în perioada colonială și transmisă, în mod simbolic, în perioada postcolonială. Din cauza inegalităților create, abordarea violenței a devenit un element vital, folosit îndeosebi de comunitățile marginalizate, ca o formă de catharsis. Acest element a fost analizat în teză și ca o caracteristică a regimurilor autoritare, care favorizează poziția dominantă a majorității în detrimentul minorităților. S-a realizat și o radiografie a regimurilor autoritare competitive, acestea simbolizând mascarea autoritarismului și creionarea unei imagini a democrației. Alte caracteristici identificate și aplicate, mai apoi, în cadrul capitolului al treilea sunt neopatrimonialismul și clientelismul.

Al doilea capitol al tezei ilustrează momentele semnificative din istoria Camerunului, acestea fiind analizate cu scopul de a ilustra absența integrării minorității anglofone în structura puterii, așa cum a fost, de altfel, stabilit. Camerunul a fost, inițial, o colonie germană, această perioadă fiind percepută drept un simbol al unității populației. După înfrângerea Germaniei în cadrul Primului Război Mondial, teritoriul african a fost împărțit, în sfere inegale, între Franța și Marea Britanie. În timp ce Franța s-a concentrat pe câștigarea controlului asupra majorității teritoriului, Marea Britanie a obținut o parte minoră, această divizare contribuind la dezvoltarea a două sisteme politice, sociale și economice distincte în Camerun. Strategia îmbrățișată de francezi a fost asimilarea populației locale, pe când cea a britanicilor a fost guvernarea indirectă, iar în acest sens, libertatea indivizilor a fost mult mai accentuată în zona administrată de Marea Britanie. Cu toate acestea, ambele puteri coloniale au reușit, prin intermediul unui profund proces de alienare culturală, să îndepărteze comunitatea locală de propriile tradiții și obiceiuri. Astfel, diferențele dintre cetățenii celor două teritorii reprezintă construcții ale imperialismului european, care și-a înrădăcinat amprenta asupra Camerunului colonial și postcolonial.

După ce Camerunul francez și-a obținut independența în anul 1960, partea anglofonă a votat, în cadrul unui referendum organizat în 1961, unirea cu teritoriul francofon. Problema acestui referendum a fost lipsa unor alternative solide pentru Camerunul anglofon, care a fost nevoit să-și câștige „independența” prin unirea cu Nigeria sau cu teritoriul francofon, deja independent. Prin urmare, opțiunea independenței reale nu a fost posibilă întrucât se dorea evitarea încurajării microstatelor în Africa. În aceeași măsură, Marea Britanie a considerat că teritoriul pe care l-a administrat nu este suficient de dezvoltat din punct de vedere economic pentru a îndeplini condițiile formării unui stat independent. Unirea celor două părți ale

Camerunului s-a cristalizat prin intermediul unei federații, care promitea să protejeze specificul minorității anglofone.

Federația stabilită în cadrul conferinței constituționale de la Foumban s-a dovedit a fi o construcție falsă și o formă fără fond. Președintele Camerunului francofon, deja independent, a refuzat orice intervenție internațională în cadrul dezbaterilor constituționale, considerând că realizarea unei constituții depinde doar de statul camerunez. Prin acest refuz, conferința de la Foumban a fost dominată de liderii francofoni, care au ignorat cerințele și așteptările anglofonilor, punând bazele unui fals federalism. Mai mult decât atât, asimetria puterii între cele două părți s-a reflectat și în alegerea unilaterală a locului, a pregătirii constituției și în gestionarea generală a procesului de negociere. Așadar, liderii anglofoni s-au văzut nevoiți să negocieze o constituție deja scrisă, fiind prea pasivi pentru a fi oferit propriul proiect constituțional. În acest sens, se poate sublinia, în mod ineluctabil, faptul că procesul de negociere între liderii francofoni și cei anglofoni a fost definit de multiple vulnerabilități și dezavantaje pentru partea anglofonă, care a intrat într-o negociere cu rezultate previzibile și controlate.

După stabilirea structurii statului, președintele francofon al federației, Ahmadou Ahidjo, a luat mai multe măsuri prin care a diminuat esența caracterului anglofon al țării. De exemplu, statelor federative li s-au oferit puteri limitate, iar existența lor a căpătat, progresiv, o nuanță artificială. O altă strategie prin care Ahidjo a încercat să diminueze influența Camerunului anglofon în cadrul federației a fost stabilirea bazelor unui sistem cu un singur partid. Această idee a fost, în final, îmbrățișată atât de liderii francofoni, cât și de cei anglofoni, întrucât aceștia intenționau să-și mențină puterea și influența în stat prin orice mijloace. Încurajat de pasivitatea și compromisul constant al liderilor anglofoni, președintele a anunțat, în anul 1972, că plănuia să transforme structura statului printr-un referendum. Scopul țintit era consolidarea unui stat unitar, această măsură neglijând, în mod absolut, prevederile constituției din anul 1961. Articolul 47 al constituției federale menționa că „orice propunere de revizuire a prezentei constituții, care afectează unitatea și integritatea federației, va fi inadmisibilă.”¹ Măsura, însă, a fost implementată, în ciuda protestelor populației anglofone și a iregularităților găsite în organizarea referendumului. Mesajul perceput de anglofoni a fost faptul că federalismul a

---

¹ Constituția Republicii Federale Camerun, accesată la: <https://condor.depaul.edu/mdelance/images/Pdfs/Federal%20Constitution%20of%20Cameroon.pdf>, la data de 18.09.2021.

reprezentat, de la bun început, o strategie efemeră, care a avut ca obiectiv final însăși anularea sa.

Statul unitar a reprezentat o perioadă care a nuanțat sentimentul de marginalizare și discriminare a minorității anglofone din Camerun. Acest aspect a fost accentuat, într-o proporție semnificativă, în anul 1984, când președintele Paul Biya a schimbat numele statului (Republica Unită Camerun), eliminând termenul „unită”. Această schimbare a avut ca scop omogenizarea celor două identități distincte din Camerun și îndeosebi, asimilarea minorității anglofone. În acest context, este important de subliniat faptul că noul nume al țării a fost identic cu cel al Camerunului francofon, înainte de momentul formării federației, simbolizând tendința de dominare a liderilor francofoni.

La începutul anilor 1990, constrâns de contextul internațional, președintele Paul Biya s-a văzut nevoit să introducă multiple măsuri de liberalizare politică, printre care și pluripartidismul. Prin intermediul acestor schimbări, populația anglofonă a avut libertatea de a se organiza în diverse asociații, care să le reprezinte drepturile și interesele. Mai mult decât atât, s-a format primul partid politic de opoziție din țară, și anume, Frontul Social-Democratic. De asemenea, asociațiile formate de studenți și profesori au avut un rol fundamental în expunerea problemei anglofone, atât la nivel național, cât și internațional. Cu toate acestea, reacția agresivă a guvernului nu a întârziat să apară, liderii francofoni susținând că reprezentanții anglofoni care promovează reîntoarcerea la federalism simbolizează un pericol pentru unitatea țării. Așadar, după mai multe încercări de a reintroduce structura federală a statului, impactul asociațiilor anglofone a fost, treptat, diminuat de către regim. Mai apoi, în Camerun, a fost introdusă o pace forțată și artificială, a cărei imagini a fost zguduită de debutul crizei anglofone, din anul 2016.

Capitolul al treilea oglindește criza anglofonă actuală din Camerun, analizată, pe de o parte, ca o cauză a marginalizării și excluderii minorității anglofone. Prin prisma acestei perspective, s-a sugerat faptul că problema anglofonă a dominat politica din Camerun de o perioadă lungă de timp, dar regimul a ignorat și anulat existența acesteia. Refuzul regimului de a accepta această problemă a determinat imposibilitatea dezvoltării unui dialog în acest sens între elitele anglofone și cele francofone. A doua perspectivă înfățișată este cea conform căreia conflictul actual reprezintă o consecință a refuzului anglofonilor de a aparține națiunii. Promovată de o parte din francofoni, această direcție susține faptul că cererile comunității anglofone sunt simbolice pentru întreaga societate din Camerun, iar astfel, nu există o problemă particulară a anglofonilor. Abordările distincte sugerează faptul că o soluție pentru rezolvarea acestui conflict nu este ușor de atins tocmai datorită interpretărilor opuse prezentate.

De asemenea, în cadrul capitolului al treilea, s-au prezentat tensiunile etnice din societate, care de asemenea accentuează absența consociaționalismului în Camerun. În acest sens, atât regimul lui Ahidjo, cât și cel al lui Biya, au contribuit la importanța apartenenței etnice, care a devenit un mijloc de a ajunge sau de a obține o anumită poziție de putere în stat. Principiul integrării s-a realizat, așadar, pe criteriul apartenenței etnice și nu pe cel al competiției transparente. Deși s-a încercat realizarea echilibrului regional prin integrarea și cooptarea elitelor care aparțin diferitelor grupuri etnice, etniile celor doi președinți s-au dovedit a fi favorizate, acest aspect concretizându-se îndeosebi în perioada lui Paul Biya. Astfel, monopolizarea celor mai importante funcții în stat de către grupul etnic al președintelui a determinat excluderea unor grupuri etnice considerate rivale.

Mai mult decât atât, acest capitol ilustrează consecințele politice și sociale ale actualului conflict din Camerun. Din punct de vedere politic, criza anglofonă reprezintă modalitatea prin care cetățenii și-au putut exprima nemulțumirile în raport cu regimul și cu practicile nedemocratice perpetuate în țară. Situația internă a atras îndeosebi atenția comunității internaționale întrucât la nivel național, libertatea de exprimare este îngrădită violent, în special în contexte care provoacă sau amenință falsa stabilitate construită de regim. Printre practicile nedemocratice analizate, se poate sublinia prezența neopatrimonialismului, a clientelismului și a gerontocrației. Așadar, președintele Biya reușește să își mențină puterea în țară încă din anul 1982 prin faptul că s-a înconjurat de aceiași indivizi loiali și devotați (așa numitele creaturi)², un fapt ce nemulțumește însă persoanele care susțin necesitatea stringentă a unei schimbări în Camerun. O altă consecință reliefată este lipsa de încredere a cetățenilor în instituțiile statului, aceasta fiind accentuată de utilizarea legitimă a violenței de către autorități. Cu scopul luptei împotriva terorismului, regimul justifică violența, considerând că reprezintă unica soluție pentru păstrarea unității naționale. Raportat la consecințele sociale ale prezentului conflict, se poate evidenția faptul că violența autorităților a condus, în mod indubitabil, la radicalizarea anglofonilor, care îmbrățișează tot mai mult varianta secesiunii. Pe de altă parte, violența secesioniștilor contribuie, de asemenea, la radicalizarea, izolarea și alienarea populației.

În cele din urmă, teza prezintă pozițiile distincte ale camerunezilor cu privire la criza politică internă, acest fapt nuanțând ideea că o interpretare diferită a cauzelor tensiunilor reprezintă un prim motiv care explică absența unui dialog cu rezultate solide. Astfel, în ceea ce privește criza anglofonă, se poate remarca faptul că poziția anglofonilor nu este omogenă, fiind

---

² Sergiu Mișcoiu și Louis-Marie Kakdeu, "Authoritarian clientelism: the case of the president's 'creatures' in Cameroon", *Acta Politica*, 2021, p. 5, doi: <https://doi.org/10.1057/s41269-020-00188-y>.

identificate trei direcții în acest sens. În primul rând, anglofonii radicali nu se mai definesc în funcție de sau prin identitatea cameruneză, susținând independența regiunii lor. Anglofonii cu o poziție mai moderată susțin, de asemenea, existența problemei marginalizării, dar consideră că federalismul reprezintă, încă, o soluție potrivită și stringent necesară. În al treilea rând, clienții sau așa-numitele creaturi sunt cei care susțin că nu există o problemă anglofonă particulară în țară. Această perspectivă este împărtășită și de francofonii inflexibili, care neagă sau minimalizează dimensiunea crizei. Pe de altă parte, există și o a doua categorie de camerunezi francofoni, care prezintă o oarecare solidaritate în raport cu situația anglofonilor, dar această solidaritate este interpretată ca fiind subiectivă, construită îndeosebi pentru schimbarea regimului peren al președintelui. Nu în ultimul rând, teza evidențiază faptul că tensiunile etnice din societate sunt, de asemenea, interpretate distinct, fie ca un mijloc al regimului de a-și consolida puterea, fie ca o consecință a activității unui grup etnic dominant, nemulțumit de nepreluarea puterii în stat.